

ORBÁN FERENC¹ – STEFKOVICS ÁDÁM²

Európai uniós attitűdök Magyarországon az EU-tagság húsz éve alatt

Attitudes towards the European Union in Hungary during 20 years of EU membership

Absztrakt

Magyarország immár húsz éve tagja az Európai Uniónak. Az időszak számos fordulatot hozott például a kormány és az uniós vezetés viszonyában, illetve annak megítélésében is, hogy összességében mennyit profitált Magyarország a csatlakozásból. Tanulmányunk azt vizsgálja, hogyan változott a magyar választók véleménye az elmúlt húsz évben az ország EU-s tagságával kapcsolatos kérdésekben. Elégedett-e a magyar társadalom két évtizedet követően az EU-csatlakozással? Van-e kézzelfogható csalódottság (euroszepticismus), amely megkérdőjelezné az integrációban való részvételt? Kérdéseink megválaszolására idősoros kérdőíves adatokat használunk több forrásból. Az általános attitűdök változását az Eurobarometer³ és a European Social Survey⁴ adataival mutatjuk be, míg a specifikusabb attitűdváltozásokat új kérdőíves adatok gyűjtésével és azok egy 2009-ben, a Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány keretében felvett kutatás eredményeinek összehasonlításával közelítjük. Eredményeink azt mutatják, hogy a magyar társadalom EU-ról alkotott képe meglehetősen pozitívnak tekinthető, és számos ponton javulást találunk 2009-hez képest. A magyar társadalom véleménye jelentős százalékban javult az európai uniós tagság előnyeit és hasznosságát érintő kérdésekben. Az is világos, hogy Magyarországon nincs semmilyen realitása annak, hogy a választópolgárok az EU-ból való kilépésre voksolnának egy népszavazáson. Hozzáteesszük, a pozitív eredmények nem azt jelentik, hogy a magyar társadalomnak ne lennének kritikai meglátásai az Európai Unió vezetésével, a szervezet korrupció vagy gazdaságfejlesztés terén végzett munkájával kapcsolatban.

Kulcsszavak: Európai Unió, integráció, attitűdök, európai parlamenti választás

¹ Junior kutató, Századvég.

² Kutatóintézeti igazgató, Századvég.

³ Az Eurobarometer az Európai Bizottság által 1973-ban indított rendszeres közvélemény-kutatás, amely a tagállamok lakosainak véleményét méri különféle politikai, gazdasági és társadalmi kérdésekben.

⁴ A European Social Survey (ESS) egy független, kétévente lebonyolított nemzetközi kutatás, amely 2002 óta vizsgálja az európai országok lakosainak attitűdjeit, értékeit és viselkedésmintáit.

Abstract

Hungary has been a member of the European Union for 20 years. The past 20 years have brought about twists and turns, for example in the government's relationship with the EU leadership and in the overall perception of how much Hungary has benefited from its membership. Our study presents how Hungarian voters' views on EU membership have changed over the past 20 years. Is Hungarian society satisfied with EU accession after two decades? Is there tangible disappointment (euroscepticism) that would call into question the integration process? To answer our questions, we used time-series survey data from several sources. Changes in general attitudes were reconstructed from Eurobarometer and European Social Survey data, while more specific changes in attitudes were identified from the comparison of new questionnaire data with the results of a survey conducted in 2009 by the Hungarian Centre for Democracy Research (DKMKA). Our results show that the Hungarian society's perception of the EU can be considered quite positive, and we have found an improvement of several percentage points compared to 2009. A significant proportion of the Hungarian society has improved their opinion on the benefits and usefulness of EU membership. It is also clear from our results that there is no ground for claims in Hungary that voters would vote to leave the EU in a referendum. However, those positive results do not mean that the Hungarian society did not have critical views about the leadership of the European Union, its work on anti-corruption, or economic development.

Keywords: European Union, integration, attitudes, European Parliament elections

Bevezetés

A 2024-es esztendő nem csupán amiatt izgalmas Magyarország és az Európai Unió viszonyában, mert június 9-én (az önkormányzati választásokkal egyetemben) európai parlamenti választásokra került sor, hanem immáron a huszadik évét ünnepelehetjük annak, hogy hazánk 2004. május 1-jén tagja lett az európai integrációnak. A csatlakozást egy hosszadalmas tárgyalási folyamat, valamint egy sikeres népszavazás előzte meg, mely során ugyan alacsonynak mondható részvétel mellett, de elsöprő többséggel támogatták az urnákhoz járulók Magyarország belépését. Két évtized alatt Magyarország és az EU egyaránt megélt politikai és gazdasági válságot, de kedvező konjunktúrájú időszakokat is. Magyarországon a 2010-es jobboldali fordulat után az Orbán-kormányok rendre kritikus hangnemet ütöttek meg az unióval szemben, mely idővel megjelent a választási kampányok főbb retorikai üzeneteként. Emellett az Európai Bizottság vezetése, de az Európai Parlament is konfliktusokat vállalt a magyar kormánnyal, ami a tanulmá-

nyunk írásakor is folyamatban lévő jogállamisági eljárásban, illetve a kohéziós források részleges blokkolásában is visszatükröződik.

Kérdés azonban, hogyan változott az EU megítélése a magyar társadalomban az elmúlt húsz évben? Milyen tényezők befolyásolták az EU-val kapcsolatos percepciókat akkor, és melyek most? Létezik-e a társadalomban számottevő euroszeptizmus, és ha igen akkor milyen formában? Jelen tanulmányunk megvizsgálja az EU-val kapcsolatos attitűdöket a csatlakozást megelőző időszakról kezdve napjainkig, összefoglalva a témában megjelent releváns szakirodalmakat, és az integrációs attitűdök elméleti kereteit. Ezt követően új kérdőíves adatok elemzésével járunk hozzá annak jobb megértéséhez, hogy mi változott és mi nem a húszéves EU-tagság során.

Magyarország EU-s csatlakozása

Magyarország európai integrációs folyamatának kezdete egybeesett a rendszerváltás időszakával. Az első intézményes lépés a közeledés felé az Európai Közösség (EK) és Magyarország közötti kereskedelmi és gazdasági együttműködési megállapodás aláírása volt, amelyre 1988. szeptember 26-án került sor. A csatlakozási folyamat előzményeinek következő fejezete az 1989-es PHARE-program volt, melyet még az EU elődje, az Európai Gazdasági Közösség indított Magyarország és Lengyelország gazdasági megsegítésére, majd ezt követte az 1991-es társulási megállapodás megkötése a két országgal, továbbá Csehszlovákiával kiegészülve. Magyarország 1994. május 1-jén nyújtotta be a hivatalos csatlakozási kérelmét az EU-ba, négy évvel később pedig megindultak a csatlakozási tárgyalások, melyek 2002-ben fejeződtek be sikerrel. 2003. április 12-én ügyszavazásra került sor a csatlakozás támogatásáról, melyet a hivatalban lévő Medgyessy-kormány és az összes parlamenti párt egyhangúlag támogatott, illetve kampányolt az igen szavazat mellett. A népszavazáson az urnákhoz járulóknak közel 84 százaléka igennel voksolt hazánk csatlakozására, ezzel elhárult minden akadály a belépés előtt, és 2004. május 1-jén kilenc másik országgal egyetemben Magyarország az Európai Unió tagja lett. Az újonnan belépő országok többségében alacsony volt a részvételi arány, ám Magyarországon a 45,62 százalékos részvétel kirívóan alacsonynak tekinthető.

A választói passzivitás jelenségére Teperics és Rózsa⁵ három lehetséges magyarázatot adott. Az első szerint a kelet-közép-európai régió országainak történelmi sérelmei voltak önállóságuk több évtizedes, egyes esetekben több évszázados elvesztése és a kommunista blokkhoz való tartozás miatt, így a szuverenitás részleges feladása miatt jelentkezhetett némi szkepszis a még nem begyógyult sebek miatt. Másodszor, az Európai Unióhoz való tartozás régiós szinten is egy szükségesnek vélt lépés volt, a legtöbb országban (így Magyarországon is) széles körű politikai konszenzus alakult ki a belépés támogatását illetően, és a közvélemény emiatt úgy gondolhatta, hogy a népszavazás kimenetele borítékolható. Harmadrészt a csatlakozási folyamat időpontja meglehetősen hosszadalmas volt (Lengyelország és Magyarország esetében 121 hónap, a csatlakozási kérelem 1994-es benyújtásától számítva), így a tényleges belépés dátumát övező bizonytalanság egyfajta érdektelenséget is eredményezhetett a választók körében.

Elméleti megközelítések az unió támogatásának faktorairól

Milyen egyéni vagy kollektív tényezők képesek befolyásolni az integráció támogatását és az EU-val kapcsolatos attitűdöket? A szakirodalom számos elméletet vázolt fel és tesztelt empirikusan. Az egyik szerint a magas szintű kognitív mobilizáció lehetővé teszi, hogy a polgárok azonosuljanak egy nemzetek felett álló politikai intézményrendszerrel.⁶ Ronald Inglehart szerint az integrációról szóló információk magas absztrakciós szinten vannak, melyek megértéséhez jó kognitív képességekre van szükség, továbbá emellett érvel, hogy a bővülő ismeretekkel rendelkező egyének kevésbé érzik fenyegetőnek az európai integrációt.⁷ Janssen empirikusan tesztelte az elméletet Eurobarometer-adatokból kiindulva,⁸ és bár megállapította, hogy az integrációs folyamatot a lakosság nagy része támogatja, eredményei szerint a közvélemény insta-

⁵ Teperics–Rózsa 2004.

⁶ Gabel 1998.

⁷ Inglehart 1970.

⁸ 1973 és 1988 között, Franciaország, Olaszország, Nagy-Britannia és Nyugat-Németország adatait vizsgálva.

bil, és homályos ismeretségi érzéseken alapul.⁹ Hasonló megállapításra jutottak Marquart és munkatársai is, akik empirikus munkájuk során holland közvélemény-kutatási adatokat tesztelve állapították meg, hogy az EU-ról való ismeretek nem feltétlenül jelentenek pozitív véleményeket is.¹⁰ Stoeckel szerint ugyanis a hírfogyasztás növeli az esélyét annak, hogy az emberek ambivalens véleményekkel rendelkezzenek az EU-ról, míg az alacsonyabb tájékozottsági szint csak közömbösséget eredményezhet. Meglátása szerint az ambivalens véleményekhez hozzájárul az is, ha a politikai elit és a politikai pártok megosztottak az európai integrációt illetően, míg ahol a konszenzusosság dominál, az részben összefügghet az EU-val való közömbösséggel.¹¹ Anduiza és munkatársai pedig arra mutatnak rá, hogy a erősebb kognitív tudattal rendelkező, tájékozottabb emberek kevésbé elfogultak a pártjuk álláspontjával szemben.¹²

Egy másik megközelítés szerint ok-okozati összefüggés van a helyi kormány, valamint az Európai Unió megítélése között.¹³ Ez az *extrapoláció* jelensége, melyet Hartelveld és társai azzal magyaráznak, hogy az EU egy nemzetek feletti entitás, amelyről a polgárok elsősorban a tagállami politikai színtereken keresztül kapnak információkat, ezáltal legitimitása közvetve, a tagállamok legitimitásán keresztül eredeztethető.¹⁴ A helyi kormányok megítéléséhez nagyban hozzájárulhat az ország gazdasági teljesítőképessége is. Ebből kiindulva könnyen lehet, hogy a tagállamok aktuális gazdasági állapota is meghatározója az integrációval kapcsolatos attitűdöknek. Nem mellesleg az Európai Unió célja és tartalma elsősorban gazdasági jellegű, ezáltal a megítélése is támaszkodhat gazdasági megfontolásokra.¹⁵ A 2008-as gazdasági világválság és az eurózóna válsága jelentősen megtépázta a közvéleményt, az EU népszerűsége erősen visszaesett a gazdasági nehézségek és a növekvő munkanélküliség hatására, vagyis a gazdasági helyzet jelentős

⁹ Janssen 1991.

¹⁰ Marquart et al. 2019.

¹¹ Stoeckel 2013.

¹² Anduiza et al. 2013.

¹³ Stefkovics 2021.

¹⁴ Hartevelde et al. 2013.

¹⁵ Gabel–Whitten 1997.

befolyást képes gyakorolni az EU-val kapcsolatos közvélekedésre.¹⁶ Ezt jól szemlélteti az EU-tagságot hasznosnak tartók arányának változása 2009 és 2019 között. Míg 2009-ben, a világválság kellős közepén az EU-átlag 67 százaléka tartotta hasznosnak az uniót, addig 2019-ben, a koronavírus-járvány és azt követő gazdasági válság előtti évben ez 78,8 százalékra emelkedett, és tagállami szinten csak olyan országokban csökkent a hasznosnak tartók aránya, akiket jobban érintett a 2008-as világválság (például Olaszországban és Görögországban).¹⁷ Armingeon és Ceka szerint ugyanakkor az EU népszerűségének növekedése független annak cselekvőképességétől, mivel a tagállamok kormányai teljesítményének értékelése erősen kihat az unióval kapcsolatos attitűdökre is. Empirikus kutatásukban azt találták, hogy az uniós politikák hatása meglehetősen kicsi, és az EU népszerűségvesztése sokkal inkább a nemzeti kormányok gazdaságpolitikájának köszönhető, semmint a szupranacionális szerveknek.¹⁸

Gaber és Palmer az utilitarista megközelítés mellett érvelt 1995-ös tanulmányában. Meglátásuk szerint az unió polgárai eltérő gazdasági-társadalmi helyzetben élnek, ennél fogva különböző költségeit és hasznait tapasztalhatják az integrációs politikának, így szükségszerűen haszonelvű alapon alakítják ki álláspontjukat az EU-ról.¹⁹ A kutatók azt is vizsgálták, mekkora hatása van az uniós piac liberalizációjának, a tőke és áruk szabad mozgásának az integráció támogatására. Szerintük a munkaerőpiac liberalizációja a jobb humán tőkével rendelkezőket érintette kedvezőbben (a magasabb végzettségűeket és jövedelmi státuszúakat), mert ők nagyobb eséllyel használják ki a megváltozott piaci körülmények előnyeit. Érvelésüket még kiegészítették a lakóhely faktorával is olyan szempontból, hogy a javak és személyek szabad mozgása is eltérő lehetőségeket teremt az unión belül, és a tagállamok határainak közvetlen közelségében élők jobban profitálhatnak az integráció adta lehetőségekből.²⁰ Arra a következtetésre jutottak, hogy az integráció támogatása az integrációs politika által biztosított gaz-

¹⁶ Foster–Frieden 2017.

¹⁷ Kolosi–Hudácskó 2020.

¹⁸ Armingeon–Ceka 2014.

¹⁹ Gabel–Palmer 1995; Stefkovics 2021.

²⁰ Gabel–Palmer 1995.

dasági és politikai előnyökkel tartható fenn. Ezzel szemben Gabel és Whitten eredményei arra engedtek következtetni, hogy az emberek saját szubjektív gazdasági képe a meghatározó tényező, vagyis összefüggésben Armingeon és Ceka megállapításával az EU gazdaságpolitikai intézkedései önmagukban kevésnek bizonyulnak a támogatottság javulásához.²¹

A magyar közvéleményt befolyásoló tényezők

Hogyan változott a magyar lakosság véleménye az Európai Unióról, és milyen befolyásoló tényezők alakítják a közvéleményt? Van-e összefüggés a nemzetközi példák és elméleti megközelítések között? Az alábbi fejezetben összefoglaljuk a magyarországi közvélemény-kutatási adatokat és empirikus elemzéseket, melyek az unióról alkotott véleményeket, elképzeléseket vizsgálták már a 2004-es csatlakozásunk előtt. Már a rendszerváltás időszaka után is jelentős többségben voltak Magyarországon a csatlakozást támogatók. A TÁRKI és a Medián (közvélemény-)kutatóintézetek adatai szerint a csatlakozást támogatók aránya átlagosan 80-85 százalékos volt 1996 és 2003 között azok körében, akik biztosan részt vettek volna az uniós tagsárról szóló népszavazáson, jóllehet a 2003-as népszavazáshoz közeledve valamelyest csökkent a támogatók aránya.²²

Némileg eltérő képet mutat az EU-tagság hasznosságának és az integráció céljainak értékelése. Az Eurobarometer 1990 és 98 között számos, csatlakozásra váró posztszocialista országban végzett felmérést arról, hogy milyen benyomásuk van az állampolgároknak az EU tevékenységéről. A magyar adatok alapján a vizsgált időszakban átlagosan a lakosság egyharmadának volt pozitív benyomása az EU-ról.²³ 2001-től már sztetenderd Eurobarometer-kérdéseket tettek fel a magyar lakosságnak, méghozzá utilitarista, az uniós csatlakozás hasznosságának értékelése szempontjából. E kérdés szerint a 2000-es években Magyaror-

²¹ Gabel–Whitten 1997.

²² Karácsony 2004.

²³ Lengyel–Göncz 2010a.

szágon az EU-tagságot az ország számára előnyösnek gondolók 2002 végén, közvetlenül a csatlakozásról szóló népszavazás előtt voltak a legtöbben, a válaszadók 76 százaléka gondolta úgy, hogy az ország számára hasznos lesz az integrációban való részvétel, messze az EU-átlag felett.²⁴ De mi volt a lakosság várakozása? Kik várták bizonytalansággal az Európai Unióhoz való tartozást? Lengyel és Blaskó 2002-es tanulmányában empirikus kutatásban tárta fel, hogy milyen társadalmi tényezők befolyásolták a lakosság hozzáállását az EU felé. Adataik szerint az eltérő gazdasági adottságokkal rendelkezők körében nincs érdemi eltérés azok között, akik előnyösnek vagy hátrányosnak tartanak a csatlakozást, ugyanakkor a magasabb végzettségű emberek nagyobb arányban gondolták úgy, hogy az integráció csökkenteni fogja a bizonytalanságot. Regressziós elemzésük szerint ugyanakkor a gazdasági tényezők erősebb hatást gyakorolnak az integrációs várakozásokra, mint a kulturális adottságok.²⁵

Az utilitarista megfontolást Karácsony csak részben találta befolyásoló tényezőnek, úgy gondolta, hogy a politikai attitűdök egyforma arányban magyarázzák a csatlakozás támogatását. Ezt az érvelést arra alapozta, hogy a választók tájékozottsága az EU-ról csupán közvetett információkon alapulhatott. Mivel a választók nem is tudhatták igazán, hogy a csatlakozás pontosan mivel is jár a gyakorlatban, ezért az EU-ról alkotott vélemény politikai álláspont kérdése, nem valós mérlegelés.²⁶ Regressziós elemzésében a Medián 2003-as adataira vonatkozóan a leg-erősebb magyarázó változónak az EU-hoz való csatlakozás támogatására a bal-jobb önbesorolás bizonyult, ami azzal magyarázható, hogy ekkorra a politikai pártok között ideológiai vita alakult ki a csatlakozásról alkotott felfogásokban.²⁷

A belépés óta eltelt húsz évben több tanulmány vizsgálta idősoros összehasonlításban a hazai közvélemény alakulását az unióval kapcsolatosan nemzetközi összehasonlításban egyetemben is. A Policy Solutions 2010-es és 2015-ös Eurobarometer-adatokat hasonlított össze a V4-or-

²⁴ Uo.

²⁵ Lengyel–Blaskó 2002.

²⁶ Karácsony 2004.

²⁷ Uo.

szágok, valamint az EU 27, majd 28 tagállama között.^{28, 29} 2010 egy fontos mérföldkő volt a rendszerváltás utáni Magyarország politikai életében. Az addig nyolc éven keresztül kormányzó MSZP–SZDSZ-koalíciót³⁰ a 2010-es országgyűlési választásokon a Fidesz–KDNP párt-szövetség kétharmados győzelemmel váltotta, a második Orbán-kormány pedig alapvető közjogi változásokat léptetett életbe. Ez pedig magával hozta az Európai Unióval való az első konfrontációkat is, idővel pedig az EU-kritikus, szuverenista attitűd a kormánykommunikáció visszatérő elemévé vált, beleértve a választási kampányokat is. A Policy Solutions adatgyűjtése nyomán 2010 és 2015 között³¹ az Európai Unióról alkotott kép Magyarországon némi romlás ellenére stabilan pozitív maradt, az EU-átlag felett. 2010-ben a társadalom 45 százaléka rendelkezett kedvező véleménnyel az EU-ról, 2015-re ez az arány 42 százalékra csökkent. V4-összehasonlításban csak Lengyelországban volt kedvezőbb az EU általános megítélése.³² A szervezet működéséről, irányvonaláról alkotott kép ebben az időszakban kedvezőtlennek bizonyult, ugyanakkor a magyarok az EU-átlagnál némileg kevésbé látták negatívan az EU-t ebből a perspektívából. 2015-ben a magyarok 38 százaléka szerint mentek rossz irányba a dolgok az Európai Unióban, míg az EU-átlag 43 százalék volt. A jövőt illető várakozás terén a magyar társadalom inkább volt optimista, és a 2010-es 52 százalékról öt év alatt csak minimálisan csökkent ez az arány 50 százalékra; ez egybevégt az uniós átlag csökkenésével is (itt az optimisták aránya 57 százalékról 53-ra csökkent).³³

Kolosi és Hudácskó a magyar közvélemény utilitarista hozzáállását elemezték 2020-ban. Szintén kettő, egy 2009-es és 2019-es Eurobarometer-felmérést hasonlítottak össze, mely alapján 2009-ben az EU-tagság hasznosságában Magyarország a második legrosszabb helyet foglalta el a tagállamok közül, mindössze a teljes népesség 38,6 százaléka tartotta hasznosnak az integrációban való részvételt, ennél kevesebben

28 2013-ban Horvátország csatlakozásával az Európai Unió taglétszáma 28-ra bővült.

29 Bíró-Nagy et al. 2016.

30 Mely kormánykoalíciót az SZDSZ 2008 áprilisában felmondott, így az MSZP parlamenti kisebbséggel fejezte be a kormányzást.

31 Standard Eurobarometer 73 és 84.

32 Bíró-Nagy et al. 2016.

33 Uo.

csak Lettorszáiban gondolták így az adatfelvétel idején. Ehhez hozzájárulhatott a hazai belpolitikai közvélemény hatása is, hiszen Armiengeon és Ceka érveléséből kiindulva a kormányok gazdaságpolitikai értékelése visszatükröződik az EU-val kapcsolatos attitűdökben is.³⁴ Márpedig ekkor az MSZP-kormány népszerűsége mélyponton volt, a 2006 őszi belpolitikai válság és zavargások, továbbá a kudarcos szocialista gazdaságpolitika miatt a hazai közvélemény ekkorra végérvényesen elfordult a kormánytól. Ehhez képest 2019-re teljesen átalakult az EU hasznosságának megítélése, ekkorra a megkérdezettek 88,9 százaléka nyilatkozott úgy, hogy a tagság hasznos az ország számára, ami példátlanul kiemelkedő, 50,3 százalékos változás tíz év alatt.³⁵

Mint már korábban is említésre került, a 2010 óta hatalmon lévő Fidesz–KDNP-kormány élesen EU-kritikus hangokat üt meg,³⁶ ugyanakkor az integrációban való részvételt igazán sohasem kérdőjelezte meg, és mint látható, a hazai közvéleményben komoly fordulat ment végbe az EU értékelésében, amelyre hatással lehet a nemzeti kormány értékelésének proxyja.³⁷ 2019-ben ugyanis a kormánypártok népszerűsége igen magasan állt, emellett mind a hazai, mind az európai gazdaság jó konjunktúrájának örvendhetett. Az unió általános megítélése is kedvezőbb alakult: ekkor a magyarok 51,9 százalékanak volt pozitív róla az összképe, meghaladva ezúttal is az unión belüli átlagot (47,4 százalék).³⁸ Kolosi és Hudácskó a 2019-es adatokon elvégzett elemzésükben azt találták, hogy a szociodemográfiai tényezők nem befolyásolják számottevően az integrációról alkotott véleményeket, ezért az intézményi bizalom felől közelítették meg a kérdést. Lineáris regressziós modelljük szerint az Európai Unióba vetett bizalom mértékét az uniós és a magyar demokráciával, illetve a hazai gazdasági helyzettel való elégedettség (megerősítve ezzel Gabel és Whitten megállapításait), valamint az EU intézményrendszerének és működési folyamatának átláthatósága, érthetősége egyaránt képes befolyásolni. Ha valaki úgy

34 Armingeon–Ceka 2014.

35 Kolosi–Hudácskó 2020. Csupán néhány tagállamban mutatható ki negatív irányú változás, ugyanakkor jelzésértékű, hogy a legnagyobb visszaesés Olaszországban és Görögországban, az eurózóna válságának talán legjobban kitett tagállamokban történt.

36 Metz 2017.

37 Armingeon–Ceka 2014; Stefkovics 2021.

38 Standard Eurobarometer 91.5

érzi, hogy nem érti az integrációban zajló folyamatokat, az kevésbé bízik az EU-ban.³⁹

A szervezetben zajló közpolitikai folyamatokról való tájékozottságról Bíró-Nagy és Szászi végzett empirikus kutatást. Tanulmányukban feltérképezték a magyar társadalom tudásszintjét arról, hogy az EU milyen szakpolitikákban mekkora befolyással rendelkezik a magyarországi folyamatokra. Összhangban Stoeckel, illetve Anduiza és munkatársai kutatásaival azt feltételezték, hogy akik kevesebb tudással rendelkeznek az unió szakpolitikai befolyásáról, azok a politikai pártok véleményéhez fogják igazítani ezen attitűdöket.⁴⁰ A magyar kontextusba ezt úgy helyezték, hogy a jobboldaliság és a kormánypártiság nagyobb eséllyel jelenthet szuverenistább, elutasítóbb attitűdöt az EU befolyásolási gyakorlatáról, összhangban a magyar kormány retorikájával.⁴¹ Eredményeik szerint minden társadalmi rétegben alacsonynak tekinthető azok aránya, akik megfelelő tudással rendelkeznének arról, hogy az EU-nak mely területeken van befolyása a hazai szakpolitikai folyamatokra. Azonban a pártpreferenciák terén már mutatkoznak eltérések. A kormánypárti szavazók az ellenzékieknél átlagosan jobban meg tudták állapítani az egyes szakterületekről, hogy azok tagállami vagy uniós irányítás alatt állnak, ugyanis gyengébbnek ítélték meg a tagállami szuverenitás kiterjedtségét, mint az ellenzéki szavazók.⁴² Emellett fontos megállapításuk, hogy a nemzeti szuverenitás politikájának komoly társadalmi bázisa van a szakpolitikák területén, ugyanis egyik vizsgált szakpolitika esetén sem éri el a 10 százalékot azon válaszadók aránya, akik kizárólagos EU-hatáskört szeretnének. Az EU-s tagság támogatottsága tehát változatlanul kiemelkedően magas, az integráció mélyítését azonban hajlamos elutasítani a magyar társadalom.⁴³

³⁹ Kolosi–Hudácskó 2020.

⁴⁰ Stoeckel 2013.

⁴¹ Bíró-Nagy–Szászi 2022.

⁴² Uo.

⁴³ Uo.

Adat és módszertan

Empirikus elemzésünkhöz két közvélemény-kutatás azonos kérdéseinek idősoros összehasonlítását végeztük el. Az első adatbázis a Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány (DKMKA) keretében végzett Magyar Választáskutatási Program 2009 áprilisa és júliusa között felvett nagymintás ($n = 2978$) reprezentatív felmérésén alapszik, és személyes lekérdezéssel készült. A második adatbázis a Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány által végzett kutatásából származik. A kutatás 2024 februárjában zajlott telefonos (CATI) módszerrel, ezer fő megkérdezésével. A minta nem, kor, iskolai végzettség, településtípus és régió szerint tükrözi a magyarországi felnőtt lakosság összetételét. A mintavételi hibákat iteratív súlyozással javítottuk a KSH 2016-os mikrocenzusának demográfiai adatai alapján.

A két adatbázis összehasonlítható elemei az alábbi kérdésekből álltak. Először ötfokú skálán felmérték, milyen mértékben kötődnek a válaszadók négy földrajzi régióhoz – saját településükhöz vagy kerületükhöz, megyéjükhez vagy Budapesthez, Magyarországhoz, valamint Európához. Ezt két olyan kérdés követte, hogy érzékelték-e Magyarország uniós csatlakozása óta a tagságnak valamilyen előnyét, vagy pedig hátrányát. Két kérdés vonatkozott arra, hogy az emberek mennyire büszkék a magyarságukra és az uniós állampolgárságra. Ezután egy nagyobb, összesen hét kérdésből álló blokk következett, mely az uniós tagság hasznosságát térképezte fel. Ebben olyan elemek találhatóak, mint az ország gazdasági felzárkózása, függetlenségének csorbulása, az euró bevezetésének kockázata, az EU-tagság hiányának gazdasági következményei, illetve az uniós támogatások megfelelő hasznosulása. A kérdőív továbbá feltérképezte, hogy a válaszadók mennyire tartják fontosnak azt, hogy kik lesznek az Európai Parlament képviselői, és mennyire fontos az európai parlamenti, valamint az országgyűlési választás általában. Legvégül pedig az uniós integráció mélységéről alkotott percepciókat egy 11 fokú skálán mérték fel aszerint, hogy a két szélsőértéket egyrészt az integráció további mélyítése melletti, másrészt az az álláspont jelentette, hogy az EU már így is túlságosan egységesített.

A fenti elemzés kiegészítéseként a nemzetközi kutatásokból is merítettünk. Az Eurobarometer az Európai Bizottság és más uniós intéz-

mények megbízásából készít rendszeres felmérést immáron 1973 óta az EGK, majd később az EU tagállamainak lakossága körében általános és aktuális témák széles skálájában. Magyarországon az Eurobarometer 2004 óta monitorozza rendszeresen a közvéleményt. Kutatásunkban az Eurobarometer standardizált kérdésére fókuszáltunk, amely az EU-ról alkotott általános képet méri (pozitív, semleges, negatív). A European Social Survey két évente végez felmérést Magyarországot is érintve a vizsgált országok attitűdjeiről, gondolkodásáról és viselkedési mintáiról. Sztenderd kérdésként részét képezték a felmérésnek az integráció mélységéről alkotott vélemények is, vagyis az integráció mélyítésére való igény, míg ezzel szemben a szuverenista attitűd 11 fokú skálán való elhelyezése, így elemzésünkbe az ott kapott idősoros adatok is bekerültek. A Századvég Alapítvány pedig immáron nyolc éve készít nemzetközi közvélemény-kutatást Európa Projekt néven az Európai Unió tagállamainak körében és az unió határain túl is. Az Európa Projekt egyik rendszeresen feltett kérdése, hogy egy uniós tagságról szóló népszavazáson az állampolgárok a maradás vagy a kilépés mellett döntenének-e. Az onnan származó idősoros adatok is alkalmasak a magyar lakosság attitűdjének bemutatására az Európai Unióhoz való tartozásról.

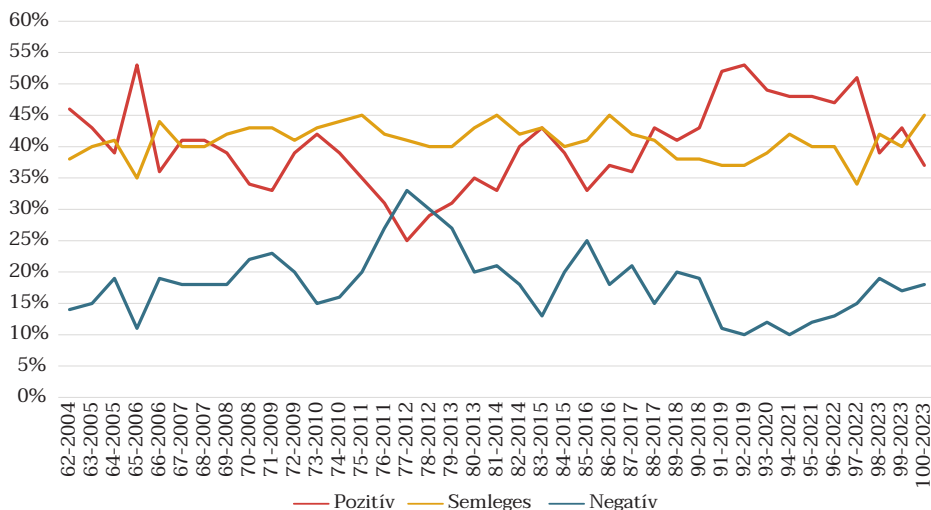
Eredmények

Általános változások

Az Eurobarometer-adatokat a 2004-es 62. hullámtól gyűjtöttük ki egészen a jelen tanulmányunk írásáig az utolsó, 100. hullámmal bezárólag. Az unióról alkotott általános (pozitív, semleges vagy negatív) képet⁴⁴ ötosztatú skálán kérdezték az emberektől, az elemzés átláthatóságának érdekében ezt háromosztatúra kódoltuk át, melynek eredményei az 1. ábrán láthatóak. Ez alapján megállapítható, hogy húszéves tagságunk szinte teljes ideje alatt többségben voltak azok, akik pozitívan tekintettek az Európai Unióra, mint akik negatívan látták azt. Az adatsorok

⁴⁴ „In general, does the European Union conjure up for you a very positive, fairly positive, neutral, fairly negative or very negative image?”

1. ábra: Az Eurobarometer-felmérések idősoros alakulása az Európai Unióról alkotott általános képről Magyarországon a 2004-es csatlakozás óta

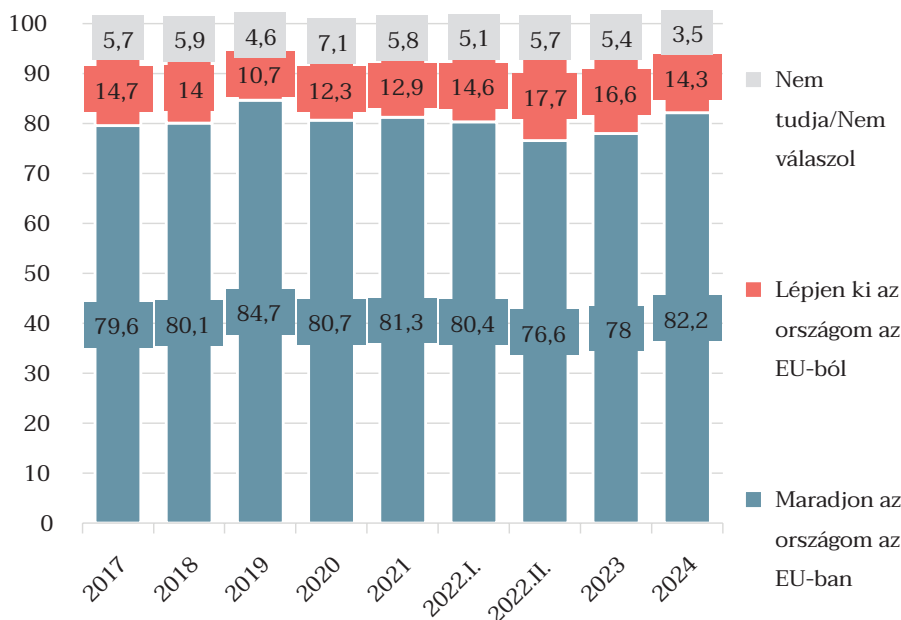

Forrás: Standard Eurobarometer adatok alapján saját szerkesztés

elemzése szerint már a kezdeti, 2004-es méréskor is jelentős (közel 50 százalékos) volt az Európai Uniót pozitívan értékelők aránya. Ez az érték 2006-ban váratlanul 53 százalékos rekordszintre emelkedett, majd gyorsan csökkenni kezdett. Trendszerű csökkenések voltak tapasztalhatóak előbb a gazdasági világválság kezdetén, majd 2010 és 2012 között. 2012-ben mérték a legalacsonyabb pozitív értéket, a megkérdezettek mindössze negyede (25 százaléka) nyilatkozott úgy, hogy kedvezően tekint az EU-ra, emellett az év mindkét hullámában többségben voltak azok, akik negatívan látták az uniót, a legnagyobb értékben 33 százalékban. Emögött két ok is meghúzódhat. Egyrészt, ha elfogadjuk Armington és Ceka érvelését a gazdasági hatások és az EU-népszerűség összefüggéséről, akkor vélelmezni lehet, hogy a romló tendencia mögötti ok a 2008-as világválság és a szocialista kormányok gazdaságpolitikája kedvezőtlen hatásainak a kifutása.⁴⁵ Másfelől pedig a hatást (fel)erősítheti az Orbán-kormányok és az Európai Bizottság közötti első nagyobb konfliktust követően 2012-ben kicsúcsosodott

⁴⁵ Armingeón–Ceka 2014.

2. ábra: „Hogyan szavazna egy, az Ön országának EU-tagságáról szóló népszavazáson?”

Forrás: Századvég Európa Projekt

eseménysor is, melynek egyik látványos eleme volt az első ízben megrendezett kormánypárti szimpátiatüntetés, a Békemenet, annak vezérmondatával, hogy „Nem leszünk gyarmat!” Ezt követően egy felfelé ívelő tendencia kezdődött, amely a 2015-ös migrációs válság idején némileg megtorpant, a pozitív vélemények aránya csökkent. Azonban egyébként kedvező hazai és uniós gazdasági időszak során, 2019-re az EU-t pozitívan értékelők aránya ismét elérte a 2006-ban tapasztalt 53 százalékos szintet. Ezzel szemben 2023-ra újabb jelentős visszaesés figyelhető meg, és az Eurobarometer felmérései szerint a jelen tanulmány írásakor a legutóbbi adatfelvétel alapján csupán a magyar lakosság 37 százaléka tekint pozitívan a szervezetre. Fontos hozzátenni azonban, hogy az EU-t semlegesén látók aránya mindvégig sokkal magasabb tartományban mozgott, mint a negatívan látóké. Amíg az unióról alkotott semleges kép aránya konstans 35 és 45 százalék között mozgott, addig a 2011 és 2013 közti kiugró rövid időszakot leszámítva az Európai Uniót negatívan látók aránya 10 és 25 százalék között alakult.

A Századvég Alapítvány Európa Projektjének adatai szerint hazánk uniós tagságának támogatottsága stabilan kiemelkedő. Egy erről szóló népszavazáson ugyanis nem volt olyan év, amikor a lakosság kevesebb mint háromnegyede támogatta volna a tagság megőrzését (lásd 2. ábra). A maradást támogatók aránya 2019-ben érte el a csúcspontot, ekkor a válaszadók 84,7 százaléka nyilatkozott így. Ezt követően bár egy enyhe csökkenő tendencia indult meg, a kilépést támogatók aránya a 2022-es év második felmérésében volt a legmagasabb, ám ekkor is csak a megkérdezettek 17,7 százaléka szavazott volna az EU-ból való kilépésre. Jól látható tehát, hogy a magyar társadalom jelentős többsége nem kérdőjelezi meg a létjogosultságát az Európai Unióhoz való tartozásnak.

Részletes attitűdváltozások

Az általánosabb kép után összehasonlítjuk, hogy a konkrétabb kérdésekben mennyire különbözik a magyar társadalom álláspontja a DK-MKA 2009-es és a Századvég 2024-es adatfelvétele között. A jobb bemutatathóság érdekében a négyosztatú skálákat kettő, az ötosztatú skálákat három kategóriába vontuk össze. A részletes eredményeket a melléklet M1–7. táblázata mutatja be

Az első kérdésblokk a különböző földrajzi blokkokhoz való kötődést mérte fel. Az összehasonlítás során az látható, hogy 2009-hez képest mind a négy vizsgált területen⁴⁶ szignifikánsan csökkent az adott területhez kötődők aránya. Ahogy 2009-ben, úgy 2024-ben is a legnagyobb arányban Magyarországhoz kötődnek az emberek, míg korábban 94,5 százaléku nyilatkozott úgy, hogy inkább vagy nagyon kötődik hazánkhoz, ma már ezt csak a társadalom négyötöde (79,6 százaléka) gondolja így. Az Európához való kötődés aránya 10,7 százalékponttal csökkent tizenöt év alatt, ugyanakkor míg 2009-ben a legkevésbé Európához kötődtek a magyar emberek, addig 2024-ben a négy vizsgált területből a legkevésbé a saját megyéjükhöz, illetve Budapesthez, ugyanakkor fontos hozzátenni, hogy mindkét hullámban nagy többségben vannak azok, akik a vizsgált földrajzi egységekhez kötődnek. A magyar társadalom változatlanul büszkébb magyarságára, mint arra, hogy az

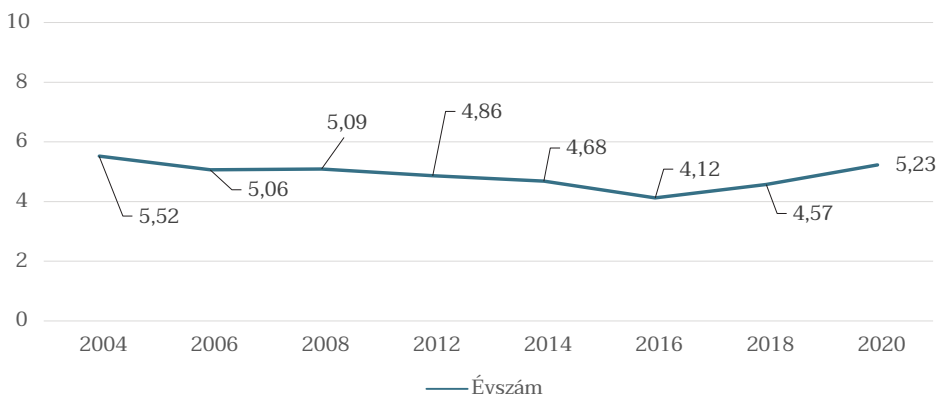
⁴⁶ Sorrendben: település/kerület, megye/Budapest, Magyarország, Európa.

Európai Unió állampolgára, utóbbi esetén pozitív irányú változás tapasztalható: 2009-hez képest 13,2 százalékponttal többen mondták azt, hogy büszkék az uniós állampolgárságukra.

Jelentős eltérés mutatkozik a két mérés között abban, hogy a csatlakozás óta érezték-e bármilyen előnyét az uniós tagságnak. Amíg 2009-ben csak a megkérdezettek harmada (34,2 százaléka) érezte a csatlakozás előnyét, addig 2024-re már a magyar felnőtt lakosság kétharmada (66,7 százaléka) mondta azt, hogy tapasztalta azt, ebben a kérdésben tehát egyértelműen megmutatkozott, hogy öt, illetve húsz év tapasztalata mekkora változást tud véghezvinni a magyar társadalomban. Ehhez hozzájárulhatott az időszakban beáramlott EU-s kohéziós források mennyisége is. A csatlakozás hátrányát illető kérdésben nincs érdemi változás, a válaszadók szűk többsége egyik felmérésben sem érzekelte a csatlakozás bármilyen hátrányát.

Az Európai Unió hasznosságát és hazánkra gyakorolt hatásait illető véleményekben több esetben is számottevő eltérések láthatóak, ám általánosságban megállapítható, hogy csökkent azok aránya, akik ezen kérdésekben semleges álláspontot fogalmaztak meg. Jelentősen nőtt azon válaszadók aránya, akik szerint a magyar gazdaság a csatlakozás következtében gyorsabb ütemben zárkozhat fel Európa fejlettebb részeihez. Amíg ezt 2009-ben csak a válaszadók ötöde (21,5 százaléka) gondolta így, addig 2024-re már a megkérdezettek fele értett ezzel valamennyire vagy teljesen egyet (49,8 százalék). Kétszer annyian nem értenek egyet 2009-hez képest azzal az állítással, hogy Magyarország másodrendű tagja lenne az EU-nak, ám így is relatív többségben vannak az ezzel valamennyire vagy teljesen egyetértők. Az euró bevezetését is kedvezőbben látja tizenöt év távlatában a magyar társadalom. Amíg 2009-ben 57,7 százaléka értett inkább egyet azzal, hogy az euró bevezetése túlzott áremelkedést okozna, addig mára már csak ötből két ember (40,7 százalék) gondolja így, emellett pedig 10 százalékponttal nőtt azok aránya, akik szerint az euró bevezetésével Magyarország jobban jár, mint a nemzeti valutánk megtartásával. Jóval többen értenek 2024-ben egyet azzal, hogy országunk helyzete súlyosabb lenne az EU-s tagság nélkül, tizenöt év alatt 14,8 százalékpontos a növekedés ebben a kérdésben, ám a társadalom többsége ezzel már 2009-ben is döntően egyetértett (41,2 százalék kontra 18 százalék). Ambivalens tendenciákat láthatunk az EU-s támogatások hasznosulásáról szóló kérdésben. Bár

3. ábra: A European Social Survey felmérések átlagainak idősoros alakulása az integrációval kapcsolatos attitűdről (0 = túlságosan egységesített; 10 = az integrációnak mélyülnie kell)

Forrás: European Social Survey adatok alapján saját számítás

a megkérdezettek hasonlóan, több mint kétszer annyian nem gondolják úgy, hogy a támogatások megfelelően hasznosulnának a magyar gazdaságban, felére (34-ről 17,2 százalékra) csökkent az erről semlegesen vélekedők aránya. Az utilitarista tényezők alapján összességben számottevően javult a magyar társadalom megítélése az EU-ról, és az uniós tagságunkról másfél évtized elteltével. Ezt alátámasztja az is, hogy amíg 2009-ben a megkérdezettek 44,9 százaléka tartotta előnyösnek a csatlakozást, addig 2024-ben már a magyarok háromnegyede (76,2 százaléka) gondolja így.

Mind a hazai, mind az európai parlamenti választások fontosságát többen érzékelik a felnőtt lakosságban, ám a legjobban azok aránya nőtt, akik szerint fontos vagy inkább fontos az, hogy kik lesznek az Európai Parlament képviselői (58,8-ról 82 százalékra).

Az integráció mélységéről szóló percepciót mindkét kutatásban 11 fokú skálán való elhelyezéssel mérték fel.⁴⁷ 2009-ben a skála átlaga 4,76 volt, ez 2024-ben 5,28-ra növekedett, vagyis enyhén emelkedett az integráció mélyítését szükségesnek tartók száma, ám az eloszlásokban az látható, hogy mindkét szélsőérték aránya kb. 10 százalékkal növe-

⁴⁷ 0 és 10 közötti skálán: 0 = már így is túlságosan egységesített; 10 = az integrációnak tovább kell folytatódnia.

kedett a két adatfelvétel között. Kiegészítésképp a European Social Survey (ESS) ugyanezen kérdésben készült idősoros adatai a 3. ábrán láthatóak. Ebből az derül ki, hogy 2004 és 2016 között az átlagérték trendszerűen csökkent 5,52-ről 4,12-re,⁴⁸ azóta felkúszott 5,23-ra, vagyis az ESS-adatok szerint a magyar társadalomhoz a 2004 és 2020 közötti időszakban 2016-ban állt a legközelebb az a vélemény, hogy az Európai Unió már jelenleg is túlságosan egységesített.

Demográfiai eltérések

Az elemzés hátralévő részében annyiban kívánjuk árnyalni az eddigieket, hogy megvizsgáljuk milyen mértékben egységesek ezek a mintázatok a magyar társadalomban, avagy összefüggnek-e bizonyos egyéni tényezőkkel. Az uniós csatlakozás előnyének tapasztalását⁴⁹ és a csatlakozás Magyarországra vonatkozó hasznosságát⁵⁰ kereszteztük a nemmel, a településtípussal, a végzettséggel és a korkategóriákkal. A bináris változók értékeinek egymásból való kivonásával százalékarányos különbségeket hoztunk létre, melyek eredményei a 4. és 5. ábrán láthatóak. Az uniós tagság előnyei kapcsán a nemek esetén az látható, hogy a férfiak mindkét alkalommal nagyobb arányban nyilatkoztak úgy, hogy tapasztalták a csatlakozás előnyeit; 2009-ben 18,7 százalékkal többen voltak azok, akik még nem tapasztalták meg a csatlakozás előnyeit, míg a nők esetében 24,6 százalék a különbség. 2024-ben a férfiak 47 százalékkal, a nők pedig 27 százalékkal többen mondták, hogy tapasztalták a csatlakozás előnyeit, vagyis a férfiak ma jóval nagyobb százalékban érzékelik a nőkhöz képest a csatlakozás kedvező hatásait, mint tizenöt éve.

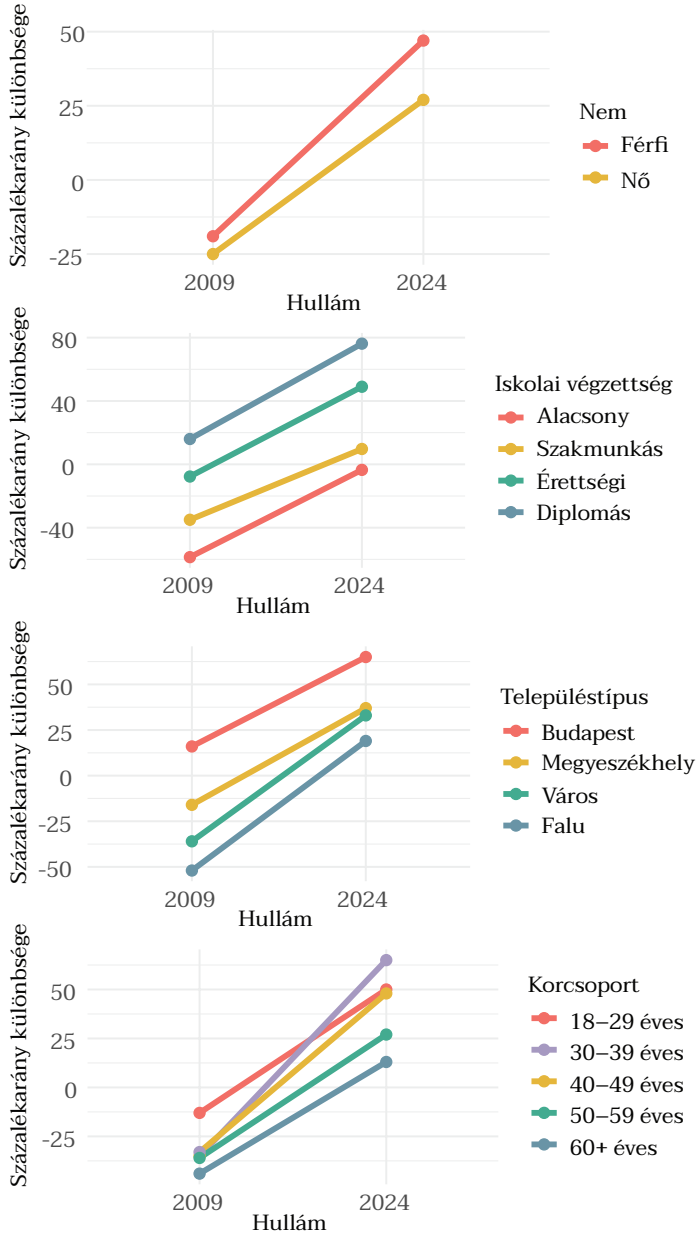
Olyan tendencia figyelhető meg továbbá, hogy minél kisebb a település mérete, annál kevésbé érzik az emberek a csatlakozás előnyeit.

48 A 2010-es hullámban nem szerepelt a vonatkozó kérdés.

49 „Azóta, hogy Magyarország csatlakozott az Európai Unióhoz, tapasztalta-e Ön a csatlakozásnak valamilyen előnyét?” – 1: igen; 2: nem.

50 „Ön melyik véleménnyel ért inkább egyet?” – 1: az Európai Unióhoz való csatlakozás Magyarországra számára inkább előnyökkel járt; 2: az Európai Unióhoz való csatlakozás Magyarországra számára inkább hátrányokkal járt.

4. ábra: Az EU-tagság előnyeinek megítélése a demográfiai változók mentén. Pozitív többlet = tapasztalta a csatlakozás előnyét

Forrás: DKMKA- és Századvég-adatok alapján saját szerkesztés

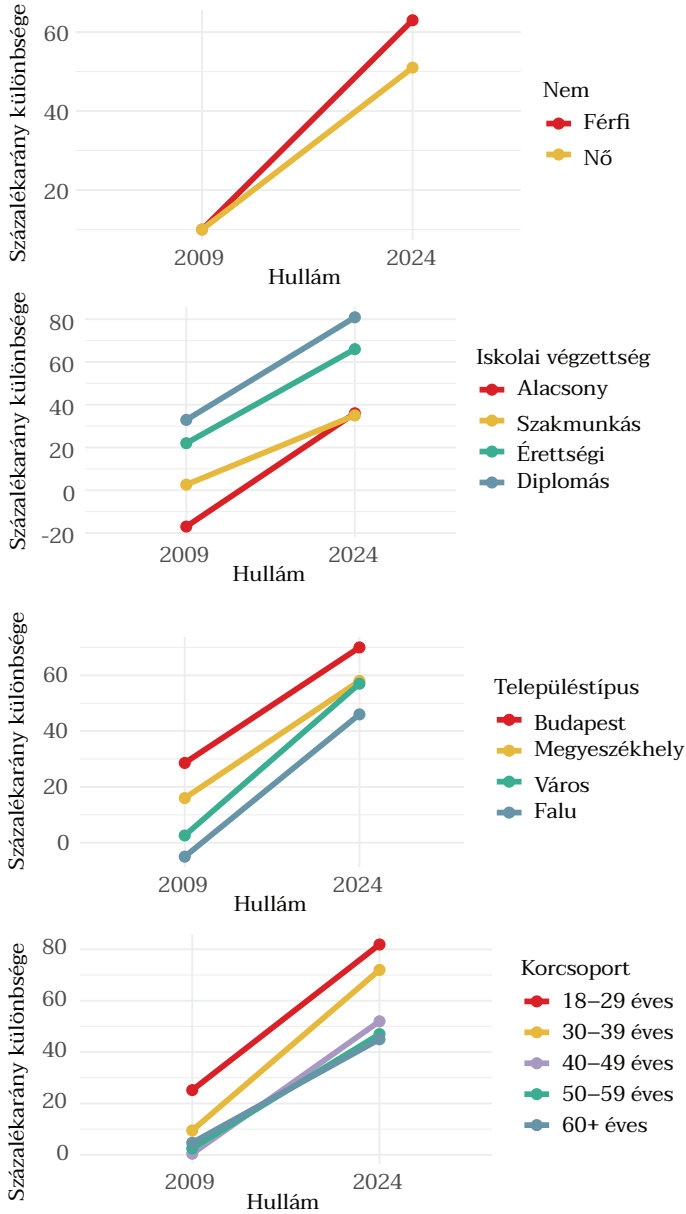
2009-ben csak Budapesten voltak többségben az erre a kérdésre igen választ adók (16,1 százalékkal), azóta már minden vizsgált településtípuson szignifikánsan többen érzik a csatlakozás előnyeit, mint akik nem. A megyeszékhelyek és városok aránykülönbsége jelentősen szűkült 2009-ről 2024-re.

A magasabb végzettség pozitívabb tapasztalatot jelent. Az első adatfelvétel idején csak a diplomások közül érzékelték többen az uniós tagság előnyeit 15,2 százalékkal, ez az arány a 2024-es hullámban 76,2 százalékra növekedett. Az alacsony végzettségűek körében, ha jóval kisebb mértékben is, de ma is többségben vannak azok, akik még nem tapasztalták a csatlakozás előnyeit. Egyértelműen a fiatalabb korosztály érzékeli kedvezőbben a csatlakozás előnyeit, bár 2009-ben még a 18–29 éves korosztályban is kisebb volt 13 százalékkal az igen választ adók aránya. A 2024-es felmérésben azonban a 30–39 éves korosztályban 65 százalékkal nyilatkoztak többen úgy, hogy tapasztalták már a csatlakozás előnyét, míg ugyanez az arány a legfiatalabb korosztály körében 50 százalék.

Az unióhoz való tartozás hasznosságát illetően a férfiak és a nők egyaránt többségben hasznosnak tartották az ország EU-tagságát 2009-ben is és 2024-ben is. Míg az első hullám idején egyaránt 10-10 százalékkal gondolták többen előnyösnek a csatlakozást, mára a férfiak 63 százalékkal, a nők 51 százalékkal többen gondolják így. Többségében negatívan csak a falvakban élő válaszadók gondolták hátrányosnak (5 százalékkal) hazánk EU-tagságát a 2009-es adatfelvétel idején, mára azonban itt is döntően javult a megítélés (46 százalék). A tendencia viszont itt is megfigyelhető mindkét hullámban: a növekvő településtípus nagyobb arányú pozitív többletet jelent. A Budapesten élők 2024-ben 70 százalékkal többen gondolják úgy, hogy hazánk számára előnyökkel jár az európai uniós tagság.

Az első hullám idején csak az alacsony végzettségű válaszadók között voltak többségben azok, akik szerint inkább hátrányokkal járt Magyarország EU-hoz való csatlakozása: összesen 17 százalékkal gondolták többen így. Mindkét hullám során a diplomások látták a legtöbben előnyösnek a tagságot, 2009-ben 32,9 százalékkal, 2024-ben már 80,9 százalékkal többen vélekedtek így. Ugyanakkor a második hullámban a szakmunkás válaszadók között van a legkisebb aránykülönbség, ők

5. ábra: A csatlakozás hasznosságának megítélése a demográfiai változók mentén. Pozitív többlet = inkább hasznos

Forrás: DKMKA- és Századvég-adatok alapján saját szerkesztés

ma 35 százalékkal többen gondolják úgy, hogy az EU-hoz való csatlakozás az ország számára előnyökkel járt, míg az alacsony végzettségűek között 36 százalékos többlet látható.

Összegzés

Elégedett-e a magyar társadalom húsz év után az EU-csatlakozással? Van-e kézzelfogható csalódottság, kiábrándulás, amely megkérdőjelezné az integrációban való részvételt? Jelen tanulmányunkban ezekre a kérdésekre kerestük a válaszokat. Először bemutattuk az uniós attitűdök lehetséges elméleti mozgatórugóit, ezt követően ismertettük az uniós attitűdökről fellelhető magyar szakirodalom korábbi eredményeit. A nemzetközi és hazai közvélemény-kutatások adatainak összehasonlításából megállapítható, hogy a magyar társadalom EU-ról alkotott képe meglehetősen pozitívnak tekinthető, egyedül 2012-ben volt tapasztalható egy negatív irányú elmozdulás az Eurobarometer adatai szerint. Az elemzés gerincét adó 2009-es DKMKA- és 2024-es Századvég-felmérések összehasonlító elemzéséből az is kiderül, hogy a magyar társadalom véleménye jelentős százalékban javult az európai uniós tagság előnyeit és hasznosságát érintő kérdésekben, ami abból is fakadhat, hogy a magyaroknak immár számottevő tapasztalata van húsz év távlatában arról, milyen az Európai Unióban élni. Elég, ha az időszak alatt beáramló uniós források mennyiségére gondolunk, ellenben 2009-ben talán még nem telt el elegendő idő a csatlakozástól, hogy az emberek egyértelműen kedvezőnek lássák az integrációt. Adataink arról is árulkodnak, hogy bár a magyar kormány és az Európai Bizottság konfliktusos viszonya, a szuverenitás kérdése és újabban az uniós forrásokról szóló viták ellenére a magyar közvélemény „EU-pártisága” stabilnak tekinthető. Emellett eredményeinkből az is világossá válik, hogy Magyarországon nincs semmilyen realitása annak, hogy a választópolgárok az EU-ból való kilépésre voksolnának egy népszavazáson. Az Egyesült Királyság kilépése óta, a 2016-os elhíresült brexitnépszavazás után a magyar közéletben fel-fel merül⁵¹ az, hogy a magyar kormány kifelé vezeti az országot az unióból, és akár „huxit” is bekövet-

⁵¹ Deák 2019.

kezhet, jól láthatóan azonban ennek nincs társadalmi alapja. Minden fennálló vitás pont ellenére a magyar társadalom túlnyomó többsége örül annak, hogy Magyarország az EU részét képezi.

Hozzátesszük azonban, hogy ezek az alapvetően pozitív eredmények nem azt jelentik, hogy a magyar társadalomnak ne lennének kritikai meglátásai az Európai Unióval és intézményeivel szemben. Erre enged következtetni, hogy a Századvég Alapítvány Európa Projektjének 2023-as felmérése szerint a magyar emberek 58,9 százalékának kedvezőtlen a véleménye a „brüsszeli bürokráciáról”. Emellett pedig a magyar társadalom többsége gyengének minősíti az EU és az uniós intézmények munkáját olyan területeken, mint a korrupció elleni harc (63,2 százalék), a migrációs válság kezelése (63 százalék), továbbá nem elégedettek az infláció és energiaárak megfékezésére tett erőfeszítésekkel sem (60,3 százalék), valamint a háborús szankciós politikával általában (60,9 százalék).⁵²

Végül kutatásunk arra is rávilágított, hogy az EU-s attitűdök nem teljesen egységesek Magyarországon, hiszen találtunk bizonyos szisztematikus különbségeket társadalmi csoportonként. Elsősorban a fiatalabb korosztály, a Budapesten, illetve nagyvárosokban élők, valamint a magasabb végzettségűek tapasztalták nagyobb arányban a csatlakozás hasznosságát, előnyeit. Ez arra enged következtetni, hogy az ország EU-s integrációjának pozitív hatásai vagy ennek megfelelő kommunikálása nem érintettek mindenkit egyenlően a társadalomban.

Kutatásunk bemutatta, hogy a magyarok alapvetően pozitívan tekintenek az európai uniós tagságra, a húszéves időtartam pedig már elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy az egyének sarkosabb véleményt formáljanak az uniós intézményekről. Jövőbeli kutatások számára vizsgálati terep lehet, hogy milyen tényezők befolyásolják az uniós attitűdöket, továbbá ez a pozitív trend milyen mértékben marad fent, avagy mi mozgathatja egyik vagy másik irányba, emellett érdemes lehet elvégezni egy regionális szintű, V4-es országok közötti összehasonlítást.

Irodalom

- Anduiza, Eva – Gallego, Aina – Muñoz, Jordi 2013: Turning a Blind Eye: Experimental Evidence of Partisan Bias in Attitudes Toward Corruption. *Comparative Political Studies*, 46. évfolyam, 12, 1664–92. <https://doi.org/10.1177/0010414013489081>
- Armingeon, Klaus – Ceka, Besir 2014: The Loss of Trust in the European Union during the Great Recession since 2007: The Role of Heuristics from the National Political System. *European Union Politics*, 15. évfolyam, 1, 82–107. <https://doi.org/10.1177/1465116513495595>
- Bíró-Nagy, András – Kadlót, Tibor – Köves, Ádám 2016: *A magyar közvélemény és az Európai Unió*. Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions.
- Bíró-Nagy, András – Szászi, Áron József 2022: Az Európai Unió közpolitikai hatásának percepciói: A magyarok tudása és preferenciái az EU befolyásáról. *Politikatudományi Szemle*, 31. évfolyam, 2, 31–69. <https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2022.2.31>
- Deák, Dániel 2019: Egy huxit lehetséges jogi következményei. *Külgazdaság*, 63. évfolyam, 5–6, 19–26. <https://doi.org/10.47630/KULG.2019.63.5-6.19>
- Európa Projekt 2023 – Századvég 2023: <https://szazadveg.hu/> (blog). <https://szazadveg.hu/europa-projekt-2023/>
- Foster, Chase – Frieden, Jeffrey 2017: Crisis of Trust: Socio-Economic Determinants of Europeans' Confidence in Government. *European Union Politics*, 18. évfolyam, 4, 511–35. <https://doi.org/10.1177/1465116517723499>
- Gabel, Matthew 1998: Public Support for European Integration: An Empirical Test of Five Theories. *The Journal of Politics*, 60. évfolyam, 2, 333–54. <https://doi.org/10.2307/2647912>
- Gabel, Matthew – Palmer, Harvey D. 1995: Understanding Variation in Public Support for European Integration. *European Journal of Political Research*, 27. évfolyam, 1, 3–19. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1995.tb00627.x>
- Gabel, Matthew – Whitten, Guy D. 1997: Economic Conditions, Economic Perceptions, and Public Support for European Integration. *Political Behavior*, 19. évfolyam, 1, 81–96.
- Harteveld, Eelco – Meer, Tom Van Der – Vries, Catherine E. De 2013: In Europe We Trust? Exploring Three Logics of Trust in the European Union. *European Union Politics*, 14. évfolyam, 4, 542–65. <https://doi.org/10.1177/1465116513491018>
- Inglehart, Ronald. 1970: Cognitive Mobilization and European Identity. *Comparative Politics*, 3. évfolyam, 1, 45–70. <https://doi.org/10.2307/421501>
- Janssen, Joseph I. H. 1991: Postmaterialism, Cognitive Mobilization and Public Support for European Integration. *British Journal of Political Science*, 21. évfolyam, 4, 443–68. <https://doi.org/10.1017/S0007123400006256>
- Karácsony, Gergely 2004: Az EU-csatlakozás támogatottságának meghatározói Magyarországon. Kolosi, Tamás – Tóth, István György – Vukovich, György (szerk.) *Társadalmi Riport*, 456–70.
- Kolosi Tamás – Hudácskó Szilvia 2020: Az Európai Unióval és az euróval kapcsolatos vélemények nemzetközi összehasonlításban. In Kolosi, Tamás – Szelényi, Iván – Tóth, István György (szerk.) *Társadalmi Riport*. TÁRKI Társadalomkutató Intézet Zrt., 453–61. <https://doi.org/10.61501/TRIP.2020.19>
- Lengyel, György – Blaskó, Zsuzsa 2002: Kik félnek az európai integrációtól? *Társadalmi Riport 2002*.
- Lengyel, György – Göncz, Borbála 2010: A magyar EU-tagság a közvéleményben. *Társadalmi Riport 2010*, 527–47.

- Marquart, Franziska – Goldberg, Andreas C. – Van Elsas, Erika J. – Brosius, Anna – De Vreese, Claes H. 2019: Knowing Is Not Loving: Media Effects on Knowledge about and Attitudes toward the EU. *Journal of European Integration*, 41. évfolyam, 5, 641–55. <https://doi.org/10.1080/07036337.2018.1546302>
- Metz, Rudolf 2017: Határok nélkül? Orbán Viktor és a migrációs válság. In *Viharban kormányozni: Politikai vezetők válsághelyzetekben*, 240–64. MTA TK PTI.
- Stefkovics, Ádám 2021: Identitás, migráció, gazdaság. Miért (nem) bízunk az Európai Unióban? In Barthel-Rúzsa, Zsolt – Fűrész, Gábor – Pillók, Péter – Stefkovics, Ádám (szerk.) *Magyarország 2021. Társadalom, gazdaság és politika napjainkban*. Századvég.
- Stoeckel, Florian 2013: Ambivalent or Indifferent? Reconsidering the Structure of EU Public Opinion. *European Union Politics*, 14. évfolyam, 1, 23–45. <https://doi.org/10.1177/1465116512460736>
- Teperics, Károly – Rózsa, Péter 2004: Az Európai Unió bővítése és a csatlakozni vágyó szándékai a népszavazások tükrében. *Tér és Társadalom*, 4. évfolyam, 18, 135–48.

Melléklet

A DKMKA és a Századvég kutatásai idősoros eredményeinek táblázata. Az egyszerűség kedvéért a nem tudja/nem válaszol adatokat nem tüntetjük fel.

M1. táblázat: Kötődés földrajzi területekhez 2009-ben és 2024-ben (%)

Ön mennyire kötődik a felsorolt földrajzi területekhez?	Kötődik 2009	Nem kötődik 2009	Kötődik 2024	Nem kötődik 2024
Településhez/kerülethez, amelyben él	90,9	9	77,4	22,5
Megyéhez/Budapesthez	86,6	13	67,1	32,8
Magyarországhoz	94,4	5,5	79,6	20,4
Európához	85,8	14,2	75,1	24,1

M2. táblázat: A csatlakozás hatásainak percepiói 2009-ben és 2024-ben (%)

Azóta, hogy Magyarország csatlakozott az Európai Unióhoz, tapasztalta-e Ön a csatlakozásnak valamilyen...?	Igen 2009	Nem 2009	Igen 2024	Nem 2024
előnyét	34,2	61,4	66,7	30,9
hátrányát	47,1	48,0	44,3	52,8

M3. táblázat: Nemzeti és uniós büszkeség 2009-ben és 2024-ben (%)

Mennyire büszke Ön arra, hogy...?	Büszke 2009	Nem büszke 2009	Büszke 2024	Nem büszke 2024
magyar	86,6	12,3	83,7	15,5
az Európai Unió állampolgára	64,9	30,5	77,7	20,4

M4. táblázat: Uniós attitűdök 2009-ben és 2024-ben (%)

Ön inkább egyetért, vagy inkább nem ért egyet az alábbi állításokkal?	Egyetért 2009	Nem ért egyet 2009	Egyetért 2024	Nem ért egyet 2024
Az Európai Unióhoz való csatlakozás után Magyarország gyors ütemben zárkozhat fel Európa fejlett részéhez.	21,5	36,1	49,8	18,9

Ön inkább egyetért, vagy inkább nem ért egyet az alábbi állításokkal?	Egyetért 2009	Nem ért egyet 2009	Egyetért 2024	Nem ért egyet 2024
Az Európai Unióba való belépés az ország függetlenségét jelentősen csorbította.	36,7	27,7	36,4	44,7
Magyarország csak másodrendű tagja az Európai Uniónak.	51,3	17,0	46,3	34,7
Az euró bevezetése túlzott áremelkedést okozhat.	57,7	11,7	40,7	35,7
Magyarország jobban jár, ha bevezeti az eurót, mint ha megőrizné a nemzeti valutáját.	35,4	23,0	45,4	32,1
Az európai uniós tagságunk nélkül már ma is súlyosabb lenne a helyzetünk.	41,2	18,0	56,0	22,3
Az EU-tól kapott támogatások megfelelően hasznosulnak a gazdaságban.	14,7	39,4	25,7	53,4

M5. táblázat: A csatlakozás megítélése 2009-ben és 2024-ben (%)

Ön melyik véleménnyel ért inkább egyet?	2009	2024
Az Európai Unióhoz való csatlakozás Magyarország számára inkább előnyökkel járt.	44,9	76,2
Az Európai Unióhoz való csatlakozás Magyarország számára inkább hátrányokkal járt.	36,9	19,7

M6. táblázat: A EP-választással kapcsolatos attitűdök 2009-ben és 2024-ben (%)

Ön inkább egyetért, vagy inkább nem ért egyet az alábbi állításokkal?	Egyetért 2009	Nem ért egyet 2009	Egyetért 2024	Nem ért egyet 2024
Nagyon fontos, hogy kik lesznek az Európai Parlament képviselői.	90,9	9	77,4	22,5
Nagyon fontos, hogy mely párt nyeri el a legtöbb mandátumot az Európai Parlament választása során.	86,6	13	67,1	32,8
Nagyon fontos, hogy mely párt nyeri el a legtöbb mandátumot a hazai országgyűlési választás során.	94,4	5,5	79,6	20,4

*M7. táblázat: Az európai uniós integráció megítélése
2009-ben és 2024-ben (%)*

Az Európai Unióról vannak, akik azt mondják, az integrációnak tovább kell folytatódnia. Mások szerint az Európai Unió már így is túlságosan egységesített. Kérem, helyezze el véleményét a skálán!	2009	2024
11 fokú skála átlagértékei (0 – már így is túlságosan egységesített; 10 – az integrációnak tovább kell folytatódnia)	4,76	5,28

